GRADSKI ZAVOD
ZA ZAŠTITU I UREĐENJE SPOMENIKA KULTURE
U SARAJEVU

DNEVNIK PRINCA EUGENA SAVOJSKOG OD 12.X – 8.XI 1697.

IZVOD

iz

Militärische Correspondenz des Prinzen Eugen von Savoyen

1697 – 98

Supplement – Heft zum II. Bande:

Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen 1697 – 98.

32.

Journal de la marche en Bosnie

(pp. 85 – 97)

Dnevnik pohoda na Bosnu

Započetog 13.oktobra 1697. sa 4000 konja (konjanika), 2500 pješaka, 12 topova i dva mužara (havan-topa, ‘’merzera’’). Konjica je imala hljeba i zobi do 22., pješadija do 20., a na kolima opskrba (‘’profijanta’’) do 24. za cijeli odred. Konjica je prešla preko Save velikim brodovima (čamcima) na dobar sat hoda ispod Broda, pješadija i artiljerija napola sata hoda ispod spomenutog Broda, prva u šajkama i čamcima (‘’šanklima’’) a artiljerija na pantonu.

13. je bilo prešlo sve osim hiljadu konja, 13. je odred išao (marširao) u Peratovce[1], ono hiljadu konja (konjanika) što su bili pozadi sačinjavali su zaštitnicu. Pukovnik Kyba je krenuo (otišao) naprijed s jednim majorom i 300 konjanika i oko 2000 momaka domobranaca iz toga kraja s nalogom da podese (prilagode) puteve, da zauzmu ako mognu, dva ili tri grada (tvrđave) i palanke koji su na putu, pa da najvećom brzinom što mognu marširaju do posljednjeg prolaza prema Sarajevu i da se potrude da preteknu (stignu prije) neprijatelje; na desno krilo je poslano stotinu konjanika iz Glökelsbergova puka (regimente) sa 500 ili 600 momaka zemaljskih četa (trupa), da bi štitili (zaklanjali) pohod (pokret) prema Banjaluci, a naređeno im je da ostanu tude sve do popvratka odreda (detašmana); na lijevom krilu 100 konjanika iz istog puka i toliki isti broj zemaljskih četa, da isto tako štite marš, ali taj odred treba (mora) da se ponovo

1 Ferhatovci? (Primj. DK)

pridruži na 4. ili 5. maršu prema velikom i pošljednjem prolazu. Ovaj prvi marš je brio (trajao) tri i po data za konjicu, oko pet sahata (sati) za pješadiju. Dobar put, vrlo malo brda, gotovo svagdje se može maršírati u eskadronu iako uvijek kroza šumu, ali veoma rijetku. Bilo je vode s jednog potoka i nekoliko izvora.

14. u Kotoru (Kotorskom). – Marš (pokret) je bio za dobar sat duži nego prvi, t.j. konjica je maršírala četiri i po sata, a pješadija blizu šest, sve preko šuma, brda i dolina i kroz tri ili četiri klanca: ali je najveći bio na izlazu iz tabora (logora), gdje je jučer zaposleno 350 ljudi da poprave i raširе put, osim nekolicine njih, koji uvijek rade naprijed. U jedan sat pješadija i konjica su bile u logoru, artiljerija u dva i po, a u četiri sav prtljag, čak i kola, koja su pjekjučer bila ostala otraga (pozadi) ne mogavši preći Savu, priključila su se danas. Od Save pa dovde zemlja je potpuno pusta otkad je rat, uostalom, nalazilo se je na put više velikih sela, koja su bia nastanjena u vrijeme kad su Turci bili gospodari obala Save. Ovaj je logor na rijeci Bosni, čija je voda lijepa dobra, preko nje svagdje moguće preći, ona vrlo lako nadolazi od kiša, pa postaje neprelazna, ali za vrlo malo vremena. Logor nosi ime jednoga grada (varoši) razorena otkada traje ovaj rat, pošto su naše trupe već jednom stigle (dospjele) dovde, ali ne dalje; ovaj je logor veoma lijep, siguran i sposoban (zauzetan) za dosta krupan odred (korpus).

15. U Doboju. To je grad (tvrđava) na (rijeci) Bosni na jednoj stieni dosta strmoj i visokoj, bez ikakve odbrane i vrlo tijesan. Naši maroderi su najprije zauzelu donji grad (varoš, predgrađe), odakle su im potpuno presjekli vodu, koje nikako nemaju u

tvrđavi. Oni se nisu htjeli predati istog dana, iako su pozvani, pa se tako bilo primorano da se primaknu dva mužara (''mersera''), koji su smješteni najprije ispod tvrđave, a nekoliko malih topova na jednoj uzvisini, koja je na mali puškomet od grada (tvrđave). Marš nije tako dug od dobra sata hoda kao što je bio onaj 14., međutim, konjica je istom u dva sata stigla u logor, pošto je bila prisiljena preći pa ponovo pregaziti Bosnu, da bi izbjegla vatri sa tvrđave; pješadija je stigla u pet i po sati, pošto je išla iza konjice, pa je morala preći preko brda da bi zaobišla oko tvrđave i unišla u logor; artiljerija i prtljag, t.j. većina kola (araba) ostala je s one strane grada, jer je tamo stigla istom po noći. Put je veoma loš iako u ravnu kraju i bez ijednog brda, ima sedan ili osam velikih klanaca, kojima je s lijeve strane Bosna, a s desne planine, gdje je trebalo marširajući praviti put; bilo je prošlo više godina otkad tuda nije niko prolazio, a osim toga bilo je gomila drveta koja su se morala posjeći. U tom logoru počeli smo nalaziti jedan kraj nešto naseljeniji, sijena, žita i stoke; logot je vrlo lijep i dobar, u stanju da primi dosta velik odred (korpus); desna strana i zaleđe su mu Bosna, a na nekih 4 sto koraka s lijeve strane je druga rijeka koja dolazi iz jednog grada (tvrđave) zvanog Tešanj, gdje ima posada (garnizon) od 300 do 400 momaka; rijeka se zove Usora; na desnoj strani logora s one strane Bosne ima neka druga rijeka, koja se također ulijeva u Bosnu, po prilici na hiljadu koraka od tvrđave, što dolazi iz zvorničkog kraja a zove se Jala[2]

2 Spreča

16. smo načinili danom počinka (odmora) koliko da pričekamo dok stignu kola (arabe), koja su došla istom prema podnevu, toliko i da pustimo nek ponovo prođe odred, pošto je pješadija išla jedanaest dana izasebice, kaoo i za to da dovršimo zauzimanje tvrđave, koja se nije htjela predati jučer, a nije bilo zgodno (umjesno) da je ostavimo sebi iza leđa, pa bi isto tako trebalo u njoj ostaviti 700 do 800 momaka, te i zbog toga, što ja namjeravam da tude načinim neku vrstu skladišta (stovarišta, magazina) za povratak, pošto sam danas poslao kola (''profijantska'') opskrbna u Brod, da ovamo dovezu hljeba; s ovima što su već ovdje moći ćemo ih, ako bude potrebno uvijek uputiti naprijed. U 1 sat po podne tvrđava se predala, pošto je imala smao jednu baterijau od sva mužara (''merzera'') i jednu drugu od šest malih topova, a lagumdžiju (minera, mineur-a) priveza uza zidine; posadi je poklonjen život i izvoljelo se dati slobodu njihovim ženama i djeci.

Oni su izašli bez ikakva nereda, a ja ću ih sutra poslati kućama (otpustiti). Jutros sam poslao kapetana vodiča sa sto hajduka da preudese puteve sve do Maglaja, a zatim jednoga kapetana dragona sa sto konjanika i osam drvodjelja (tesara), pošto sam dobio vijesti, da oni prvi nisu dovoljni, pošto su putevi vrlo uski i tako malo živi (prometni), da je po njima izniklo drveće, koje ih čini nepristupačnim za kola, pa čak ni čete ne mogu prolaziti osim jedan po jedan.

17. sam logorovao u Maglaju, a to je tvrđava na bpsni, ali s druge strane rijeke, pa sam kampirao (logorovao) upremase (vis-s-vis) od nje naredivši da pređe 700-800 momaka radi navale.

Oni su otišli navečer- to je neko veoma loše mjesto, ali na dosta visokoj stijeni (litici), vrlo je teško odvesti tamo atiljeriju (topove); tako, kad nećemo da se zadržavamo (ustavljamo), a opet kad također nećemo da ga ostavljamo iza sebe, to dovodi u nepriliku (zadaje brigu). Tude je bilo dvjesta i nekoliko momaka (vojnika). Marš (pokret) nije posve tako velik (brz) kao prethodni, put je dosta dobar, čak i za kola, ali na dosta mjesta uzak; vazda uzduž Bosne, a s desne strane pčanine, pa za dobru četvrt sata hoda jedna veoma visoka litica koju u ovoj zemlji nazivaju ‘’stjenoviti klanac’’ (le pas de la roche), kroz koji bi bilo teško proći, pa ako bismo tude zatekli četa, bili bismo prisiljeni da ih savladamo pješadijom što bi nas dovelo u nepriliku (što bi nam zadavalo mnogo brige).

18. sam krenuo na Žepče. Marš je najviše isto toliko dug kao onaj 17-og, ali vrlo loš sve do dvije trećine puta, a ostatak je veoma lijep put; pošto smo prošli kroz jedan klanac od oko 1000 koraka, izlazeći iz logora pokraj Maglaja uzdzž Bosne, napustili smo je, jer ona pravi veliku okuku i jer nikako nema puta; prolazi se preko brda; ima da se pređe preko dviju rivina (bujica) gdje gotovo nema bode osim kad pada kiša, a tada su opake. Ne stiže se na Bosnu istom u logoru, koji je vrlo lijep, za leđima mu je ta rijeka, a tvrđava na desnoj strani. Konjica je stigla u 12 i po sati, a pješadija i atiljerija na sat pred mrak. Ova je tvrđava dosta slaba (loša9; u ravnici (je) nad Bosnom; ovo je neka palanka s nekoliko čardaka (stražarnica) koji je štite s bokova, a otrag je grudobran; osim sa strane vode (rijeke) ima opkop (šanac, hendek) i jedna palisada šaram pov; (ograda od

kolja) u šancu i mosur (fraise). Ja sam naredio da ih pozovu na predaju, a oni su zatražili vremena do sutradan. Pošto je bilo od prevelike važnosti da se ne izgubi jedan dan u tom sticaju prilika pa da se ne bi neprijateljima dopustilo da se snađu (priberu), a oni počinju htjeti da se okupljaju, ja sam , pošto sam dao da se ispali nekoliko topova u palisade, naredio s jedne strane napadne 400, a s druge strane 300 dragona i konjanika pješice, koji su ih nadjačali, pošto su presjekli palisade. Zarobljenici kažu da ih je bilo 300 momaka (ljudi, vojnika), stotinjak ih je htjelo pobjeći blagodareći pomrčini (noći) kroz jedna, mala vrata. To je nekolicini uspjelo, ali je većina uhvaćena i pobijena. Kraj oko ove tvrđave je veoma lijep, to je velika dolina a Bosna protiče kroza sredinu. Odavde do pošljednjeg prolaza ima ne mnogo više od 3 sata marša, a ovaj prolaz (sutjeska) traje dva; odatle do Sarajeva sve je ravan.

19. sam marširao u ravni Orahovice, koja je na polovini sutjeske i na sat hoda od jednoga grada (tvrđave) zvanog Vranduk (‘’brandok’’), gdje se sutjeska završava. Marš je vrlo dobar i kratak do na jedan sat hoda od logora, gdje počinje kanac, tad ima veoma loša puta, pa se je imalo mnogo raditi da bi se provezla artiljerijija. Neprijatelji su se bili ušančili (ukopali) jučer i prekjučer na jednom mjestu, gdje bi se moralo penjati na vrh planina s pješadijom, da bi se silom zauzelo. Pošto su također napravili lom od ja (?) i učinili strmim visoke stijene, gdje su putevi, desna strana (krilo) im je bila do Bosne, a lijevo krilo u planini. Oni su noćas napustili taj šanac u neredu, ostavljajući oruđe, oružje, pa čak i konje, te su se čak razišli po planinama.

To je po svom prilici bilo stoga, što su vidjeli, da smo mi zauzeli i spalili tvrđavu u Žepču i čuli top, pošto je naša prethodnica potukla jedan dio njihovih najboljih vojnika i videći da se ide pravo na njih. Logor se leđima naslanja na Bosnu, desna strana blizu toga prolaza što su ga neprijatelji napustili, lijeva strana na taj drugi prolaz, kroz koji valja sutra proći; na dvjesta koraka pred čelom (frontom) dosta visokih planina: u njega može stati korpus od 12.000 do 15.000 ljudi. Ali na desnoj strani logora, na četvrt sata hoda od prolaza ima još jedan lijep teren za logorovanje; tu ima jedna vrlo uska dolinica i jedna rivina (bujica) ispred desne strane logora, koja dolazi iz Orahovice, velikog turskog sela na debeli sat hoda odavde, gdje smo se snabdjeli pićom. Pošto su racovi (Srbi) i Nijemci bili otišli ispred nas, čim smo stigli u logor, da dopremo do pošljednjeg prolaza (sutjeske9, neprijatelji, koji su tude bili ušančeni, napustili su ga poslije slaba otpora, isto tako i tvrđavu Vranduk; jedan drugi odred od 1800 Racova je prošao kroz orahovicu da bi zaštitio nabavljače pića (furažere, fourageurs), sa dvije stotine njemačkih konjanika, prvima, koji su prešli preko planina (brda), pošto su zaštitili furažere, da bi savladali neprijatelje u slučaju ako ovu ushtjednu uporno braniti pošljednji prolaz i šanac, pa se odatle ponovo spojiti s drugima. Stražnji dio konjice je stigao istom poslije sata popodne, pješadija početkom noći, a artiljerija je ostala na nemalo pola sata hoda odavde, pošto put još nije bio posve opravljen.

20. sam otišao u Zenicu (''Psenitza''). Marš je malo duži nego jučerašnji, ali za vrlo malo. Put je, dok se ne prođe Vranduk skrajnje loš, tj. ima jedno brdo uz koje se valja penjati i silaziti,

a koje je cijelo od stijene, i gdje bi se trebalo raditi cijeli dan, da bi se tuda mogla provesti artiljerija; tako sam je ostavio pozadi u jučerašnjem logoru sa svima kolima, pošto mi niti je više trebala niti sam do Sarajevo imao nijedne tvrđave ni prolaza (sutjeske). Ostavio sam 400 konjanika i 300 pješaka da je čuvaju, osim toga sam bio primoran da ostavim jedan odred pozadi (kao zalaznicu) da čuva taj klanac i spriječi da nam neprijatelji ne presijeku vezu na povratku. Potpukovnik, koji komanduje ovim odredom ima zapovijed (naredbu) da održava slobodnom vezu do Broda, pošto su posade (garnizoni) u Maglaju i Doboju pod njegovim naredbama. Počevši od kraja sutjeske predio se otvara (širi) i postaje veoma lijep, pošto tuđe ima svagdje kuća i sela; ono gdje se loguruje, verlo je veliko mjesto, taj predio je skrajnje pun svega i svačega, ali su svi ljudi izbjegli. Logor je vrlo lijep, zaleđe i desna strana su mu pokraj Bosne, a lijeva strana je uza selo. Racovi, koji su išli naprijed, ovdje su logorovali s one strane rijeke na drumu kojim će se sutra poći. U selu ima lijep most, ali je razrušen. Svi zarobljenici potvrđuju, da je u zemlji skrajnje velika zbrka (nered), da se niko ne pokorava Ćehaji (Kiaga) koji upravlja (zapovijeda) od smrti Paše (Bascha) dok ne bude postavljen neki drugi. On je glavom (lično) bio na ona dva klanca koji su jučer forsirani (silom oteti), a na pošljednjem je on mislio, da je zarobljen, pošto je njegova čalma (turban) bio ostao u ruci onoga koji ga je držao.

21. sam marširao u Doboj, selo na rijeci Bosni, istog imena kao i ona tvršava. Marš je po prilici isto onoliko dug kao jučerašnji. Vrlo daleko od toga da zatečemo ravan predio, kao

što bijahu uvjeravali svi vodiči, pa čak i ljudi iz toga kraja, trebalo je preći preko jednog brda do skrajnosti loša. Izašavši iz logora prešli smo Bosnu, pošto je konjica dala konje, da bi pješadija prešla; poslije marš prolazi malom ravnicom između Bosne i brda, što traje tri četvrti sata. Potom napuštamo Bosnu, koja osraje dosta daleko na desnoj strani, praveći veliki zaokret, pa prelazimo neku vrlo visoku i veoma zlu planinu što traje poprilici dva dobra sata marša, a ima i velikih tjesnaca. Ispod planine ponovo nalazimo Bosnu, malo kasnije se put proširuje, predio se otvara (širi) do Kaknja, gdje ponovo prelazimo Bosnu preko veoma lijepa drvenog mosta što ga neprijatelji nisu spalili. Odatle do Doboja nema nego pola sata hoda lijepom ravnicom među brdima. Logor je lijep, Bosna mu je u zaleđu i na jednom dijelu s desne strane, lijeva strana je na puškomet od sela pred planinama, ali ne skrajnje visokim. Odavde do Sarajeva nema nego sedam sati konjskog hoda. Stočne hrane (piće), žita i stoke u izobilju. Seljaci kršćani došli su u velikom broju da traže straže (zakrilje) htijući da nam se pridruže, ako se napusti ova zemlja. Turski seljaci su se svi povukli prema Sarajevu. Dali su im da logoruju pred gradom ne htijući ih pustiti da uđu, kako izvještavaju zarobljenici i oni što su se predali, koji također kažu da u zemlji vlada veliko zaprepaštenje (utučenost), te da je Ćehaja (vršilac dužnosti valije) sinoć stigao ranjen sa 100 konjanika, da niko ne bježi, pošto se pronio glas da smo mi otišli prema Travniku i Banjaluci, da se vratimo natrag i pređemo preko Save u Gradišku. Ali će oni danas saznati za naš pohod, pošto su naši vojni odredi pohvatali zarobljenike na tri sata hoda

od Sarajeva, koje sam ja večeras pozvao na predaju pismom da pošalju u susret (sc odaslanstvo) ako hoće da izbjegnu da im se sve popali i pokolje (ogrezne u krvi). Sutra ću nastaviti svoj marš. Konjica je sva stigla u logor u 2 sata, pješadija prije 4 s. Ja sam poslao odred od 200 husara dobro snabdjevenih (na dobrim konjima) i 22 zastavnika i ukonačitelja s jednim kapetanom, koji imaju naredbu da idu dokle god mi ne donesu sigurnih vijesti o onom što se zbiva u Sarajevu, te da li se spremaju da se brane, da pobjegnu ili plate danak (kontribucija), ‘’namet na vilajet’’ da bih ja mogao poduzeti svoje mjere.

22. sam marširao do na sat hoda s one strane Visokog. Za sat hoda put je vrlo lijep, Bosna je s lijeve strane (može se također prijeći rijeka i marširati drugom stranom vode), zatim ostavljamo rijeku preko jednog dosta visoka i teško prohodna brda gotovo uvijek idući raznizano, što traje sat i po dok se ne dođe u Visočko polje, koje se proteže po prilici dva sata hoda do grada istog imena (Visoko), koji je veliko mjesto, gdje ima osam džamija i dosta dobar most, preko kojeg sam ponovo prešao Bosnu. Ali ima jedan put, koji udara pravo iza logora na Bosnu, koja se prelazi svagdje gdje to ne sprečavaju obale i litice. Logor je na sat hoda s one strane mosta, u dosta lijepoj ravnici. Ima još jedan dosta velik klanac od mosta, do logora, pa smo stoga ostavili za pješadiju taj put, a konjica je, prešavši most još prešla i ponovo prešla rijeku, da b izbjegla ovaj klanac; ona je stigla prije dva sata, a pješadija u četiri. Ima još četiri sata hoda odavde do Sarajeva po riječima vodiča i Racova, čak i onih što su rođeni u ovom kraju ako može pouzdati u ono što oni kažu, jer se često

ispostavi suprotno od onog što govore. Svakako ne može biti dalje, jer se vidi dim grada. Od naših straža jedan odred, koji se je vratio, nije donio nijednu vijest, pa sam večeras poslao druga dva (odreda), jedan Racova, a drugi Nijemaca s jednim generalnim adjutantom (pobočnikom) s nalogom da idu sve dok ne mognem dobiti sigurnih vijesti o onom šta se radi u Sarajevu. Poslao sam također jednog zastavnika (cornette Fahnenjunker) i jednog trubača s duplikatom pisma, koje sam noćas tamo poslao. Noćas čekam odgovor; ako ga ne dobijem, marširaću prije izlaska sunca.

23. sam marširao na Sarajevo. Na sat i po hoda od logora zatekao sam zastavnika, kojeg bijah poslao jučer, sa pet rana, pošto je trubač bio ubijen u metežu, kad je sve bježalo iz Sarajeva. Dakle tako sam pravo marširao na grad i smjestio se na uzvisinama sasvim blizu praveći vrlo veliku frontu. Odatle sam izdvojio odrede (detašmane), da ih pošaljem neka pljačkaju; ali Turci bijahu spasili što je bilo najbolje, ali je bila još vrlo velika količina razne robe; predvečer je izbila vatra (požar). Ovo je veoma velik grad, posve otvore, tu ima stoidvadeset vrlo lijepih džamija. Pometnja je strašna među Turcima, pa da je bilo ma koliko malo (ovolišno) načinjena rasporeda mogla se je zeuzeti (okupirati) cijela kraljevina i zadržati. Marš je isto tako dug kao i jučerašnji. Sat lijepa puta uzduž Bosne, zatim se ona napušta, pa ima klanac od dobra sata hoda. Međutim imaju dva puta preko jednog brda, poslije lijep put do grada prelazeći tri uzvisine, kuda se gotovo može marširati u borbi. Onuda, kuda sam ja išao, nerodna (jalova) su brda, ali na desnoj strani grada ima

veoma lijepa dolina s potokom; na kraju grada s druge strane ima tvrđava na litici, kuda su se neprijatelji povukli.

24. sam ostao u Sarajevu. Potpuno smo spalili grad i svu okolinu. Naši odredi koji su slijedili neprijatelje zadobili su plijena i mnogo žena i djece ubivši čak više (nekolicinu) Turaka. Svi kršćani dolaze gomilice (gomilom) da traže straže da dođu u logor sa svim svojim prnjama (prtljagom) htijući napustiti zemlju i poći s nama (ići za nama). Ja se nadam (očekujem) da odvedem tamo dalje preko Save sve koliko ih ima u ovom kraju (zemlji).

25. sam pošao natrag do Visokog, pa sam čak ponovo prešao preko mosta. Kiša je počela tu noć i padala je gotovo cijelog dana pa sam dakle (tako) smjestio pješadiju po kućama grada.

26. sam otišao u Kakanj, s one strane mosta, smjestivši pješadiju u jedan han, koji je turska gostionica i u nekoliko kuća u okolini; konjica na nekoliko stotina koraka tamo dalje na jednoj maloj ravni. Svi raci su nam se pridružili, pa logoruju jedan dio s ove strane, a drugi s one strane mosta. Seljaci kršćani nastavljaju dolaziti, šaljemo im komoru, da ih povede u logr, a palimo sve što je tursko na putu desno i lijevo. Konjica je bila u logoru u podne, pješadija u 2 sata. Danas je više puta padao snijeg i krupa (grad), a sinoć je malo padala kiša.

27. sam logorovao u Zenici (‘’Pzenitza’’). Konjica je bila (stigla) u logor prije podneva, pješadija poslije 2 sata prešavši Bosnu na konjima konjice. Neprijatelji se ne pokazuju (ne izlaze nam na oči) ni na kojem mjestu. Raci su u zaštitnici (arriere-garde). Hljeb je prekjučer stigao u sutrašnji logor. Snijeg je

padao gotovo cijelog dana, do skrajnosti je studeno.

28. sam marširao na pola sata hoda s one strane ravni (polja) u Orahovicu (''Horawitza'') prešavši oba klanca. Marš je dosta dug i loš zbog klanaca. Zaštitnica konjice bila je u logoru u 3 sata, pješadija malo prije mraka (noći). Potpukovnik iz Corbelli (Korbeli) baron Spork ostaje u svom logoru između dva klanca, da digne u vazduh tvrđavu Vranduk (''Brandok''), poruši ga i spali, te da štiti zalaznicu (zaštitnicu) i logor. Snijeg je padao ponovno preko jednog dijela dana i vrlo je studeno. Za neprijatelje se ništa ne čuje, pošto su u takvoj pometnji, da ne znaju gdje im je glava.

29. sam umarširao u Žepče (''Schebtze''). Marš kratak i dobar. Prije 11 sati je stigla u logor konjica, u 1 sat pješadija, oko 3 sata artiljerija i kola (kolesija), a mazge i sitna prtljaga su kao i obično ispred konjice pod oružanom pratnjom novih stražara (gardista) i dvaju pukova dragona. Stigavši u logor primio sam od generala Nehem-a iz Petrovaradina pismo od 24.ovog mjeseca, kojim me izvještava, da su neprijatelji sakupili iz Temišvara i mjesta ispod Beograda odred (korpus) od po prilici šest hiljada momaka većinom pješadije, te da su s time pošli 22. da uđu u Bosnu preko Zvornika.

30. sam napravio počinak i poslao sam jednoga potpukovnika sa 250 konjanika da prate artiljeriju, sva kola, stoku i bolesnike (marode) naredivši da uvijek marširaju jedan dan prije armije (vojske). Kyba (Kiba) je također bio komandovan (upućen) a nekoliko stotina hajduka (aiduques) i husara i jednim majorom s trista njemačkih konjanika, jednim inženjerom i jednim

artiljerijskim ofisirom da izvide (rekognosciraju) Tešanja (Tscheftschen an tessen). Pred večer se je pojavilo pedesetak neprijateljevih konjanika vrlo blizu čuvara (gardes), pa su zarobili dvojicu mušketira iz puka Gida Štaremberga (Guido Starhemberg) koji su bili s nekolicinom drugih koji su pobjegli kao narodi ispred stražara. Pošto nisam znao da li je to odred iz bližnjih garnizona ili čelo (prvi red) onoga korpusa za koji je rečeno da je krenuo iz Beograda 22.ovog mjeseca, ja sam odaslao (otkomandovao) jednog potpukovnika sa trideset konjanika od svakog puka što je logorovao između straže i pješadije koja je s te strane izložena (nepokrivena) zbog odlaska Raca.

31. sam umarširao u Maglaj, a artiljerija i krupna prtljaga u Doboj. Te noći se povratio jedan od onih pješaka što su bili sinoć zarobljeni, koji kaže, da je to bio odred od po prilici stotine konjanika, da su ga mnogo ispitivali o snazi ovoga korpusa i o našem cilju (namjerama); onda je odgovorio, da je on novak (regrut) i da ti ne zna; da se je po noći (mraku) spasio (pobjegao) u šumu ka zaštitnici. Nije se pojavio niko, ali na četvrt sata hoda ispred logora jedan odred pješaka od tridesetak momaka je zaplijenio tri konja s prtljagom i zarobio jednog pratioca iz Darmštatskog (Darmstadt) puka. Artiljerijski kapetan i inženjer su vratili natrag iz te tvrđave koji kažu, da je malo veći i malo viši nego ovaj; ali da gotovo nije bolji. Tako ću ja sutra krenuti odavde sa 1000 momaka pješadije i 6000 konjanika osim onih 300 što su već tamo. Nema, kako vele ljudi iz ovoga kraja, nego tri sata puta, ali neprohodna za artiljeriju, pa sam je stoga poslao naprijed (ispred nas) u Doboj, pošto je tuda put dosta dobar kada

se malo poradi na njemu, pa će ona sutra krenuti odavde u isto doba kad i ja. Na nju ću baciti nekoliko bombi te se nadam, da će je to natjerati da se preda, a ako ne, to je samo jedan izgubljen dan, jer ja neću da se tamo dugo zaustavljam, osim toga lagumi (mine) na tom gradu (tvrđavi9 ne mogu biti gotovi prije sutra. Marš je bio kratak, putevi su bili napravljeni. Konjica je u logor stigla u 11 sati, a pješadija u 1 sat.

1. (novembra) sam marširao sa 1000 pješaka i 600 konjanika u tešanj, a Kyba je već bio tamo sa 300 i nekoliko konjanika. Marš traje 3 sata za konjicu a po prilici 4 za pješadiju; ali preko dosta visokih brda i kroza šume koje su na mnogo mjesta rijetke. Međutim, ima nekoliko tijesnih klanaca pa bi bilo teško kroz njih prevoziti artiljeriju, te sam je tako dobavio iz Doboja, gdje je put veoma dobar. Na sat pred mrak (noć) počeli smo sa dva mjesta pucati iz osam malih topova, a po noći iz dvaju mužara (‘’merzera’’). Ja sam naredio da garnizon (posada) bude pozvana na predaju i da joj se zaprijeti, ali oni nisu odgovorili. Tvrđava je na jednoj goloj stijeni, vrlo visoko; s jedne strane stijene se u kosini spušta u pravcu gdje je predgrađe (donji grad), koje se potpuno vidi s više mjesta ali se je vrlo teško do njih popeti zbog stijene, koja ne pruža (daje) podloge visoke nekoliko kopalja. Tude su neprijatelji napravili dva opkopa (šanca), na koje sam ja po noći popeo nekoliko granadira koji su popalili sve kuće do prvog šanca i zaplijenili stoku i više konja; nekoliko ih je čak unišlo u šanac. Pošto neprijatelji nisu pružali nikakve odbrane osim što su zatvorili vrata tvrđave i gitovo nikako nisu pucali, a nisu se htjeli predati, mi smo te noći ispalili tridesetak bombi

ne zauzevši nijedan položaj; smjestivši mužare u pozadini iza jedne kuće predgrađa bilo bi lako istjerati ih iz njihovih šančeva i ponovo ih zatvoriti u kućama u tvrđavu, pa se smjestiti na deset koraka od kapije. Ali ja nisam htio ljude izlagati opasnosti. Kraj iznaokolo je lijep, iako u brdima prolazi mali potok ispod stijene, nema nikako vode ni u tvrđavi, ni u varoši, pa je ne mogu uzimati, dokle god smo mi tude.

2. smo nastavili pucati iz topova i ostatak od sto bombi, koje sam imao uza se, a koje su spalile sve što je moglo gorjeti u gradu i tvrđavi i pobile mnogo ljudi, žena i djece, a nekoliko ih je čak sa stijene poskakalo dolje, da bi se spasili. Čuli su se jauci stanovnika, a pometnja je bila vrlo velika, pošto je tamo bilo svakako 1000 duša, od kojih je 600 nosilo oružje. Ja sam naredio da ih ponovo pozovu na predaju, a oni nisu odgovorili. Pošto se nisam htio ni časa više zadržavati nego toga dana što sam i bez toga (inače) bio odredio za počinak, dao sam da se ispali ono što je preteklo bombi i topovskih zrna, pa sam naredio da se artiljerija povuče prije zore i da se maršira. Pošto sam imao namjeru da izvršim dosta dug marš pred večer, naredio sam da se napravi lažna uzbuna (alarm) preko dvadeset grenadira i više bunjara davši da se viče sa svih strana. Čuli su se njihovi oficiri kako viču, da bi ih zadržali u šancima, gotovo ne mogući u njih dospjeti (stići) niti ih natjerati da pucaju. Da sam htio tamo ostati još dva ili tri dana, zarobio bih obaju sigurno, pošto sam ih morao istjerati iz šančeva, privezati lagumdžiju (minera) uza zidine tvrđave, a osim toga ih pomoriti žeđu. Ali osim što nisam htio riskirati ljude, godišnje je toliko poodmaklo da su svi časovi

dragocjeni; vrijeme koje je do ovog sata bilo dosta lijepo, moglo se je promijeniti svakog trena oka, a ja ovdje imam pukova, koji imaju pet nedjelja marširanja do svojih kasarna (logora), a najmanje pet sedmica.

3. sam marširao dobar sat hoda do iza Doboja, ravnicom uzduž Bosne; najprije, pošto sam onaj lom prosječne šume, o kojem sam govorio u prvom pohodu na Doboj, put je vrlo dobar do Doboja, a onda ponovo dolazimo na maglajski drum na mjestu gdje se prelazi rijeka Usora, tj. na dobru četvrt sata hoda od Doboja. Na tom prelazu sam zatekao čete (trupe), koje su dolazile iz Maglaja, pošto sam jučer uputio generalu Truhyesu (Truchsess) naredbu da krene pošto digne u vazduh i popali Maglaj, jer su mine (lagumi) gotove, te da u isto vrijeme dadne sprovesti Turke od posade (garnizona) te tvrđave na put za Žepče, što je i učinjeno. Trupama je podijeljen hljeb za tri dana. Klanac tog loma oborene šume veoma je opak, pa sam dakle naredio konjici da prelazi i ponovo gazi preko Bosne, da bih ga izbjegao, blato je tako duboko i toliko prijanja, da je kolima dugo trebalo da prođu, a to tim više, pošto su iza vojne (ratnog pohoda) i tako duga marša svi konji i volovi bili vrlo umorni.

4. sam do Ferhatovaca (‘’Peratovce’’). Marš je vrlo dug, ali je put bio mnogo bolji nego na polasku i bilo je veoma lijepo vrijeme pa smo dosta pogodno marširali. Konjica je stigla u logor u jedan i po sata, a pješadija u četiri.

5. sam stigao u Brod našavši most preko Save sagrađen. Marš je kratak, a pošto je (put) dobar u jedanaest sati je sve bilo u logoru.

6. je san počinka.

7. sam s konjicom i artiljerijom marširao u Vukovar. To je marš od punih sedam sati za konjicu, ali dobar put, vazda kroza šumu se pređe Brodsko polje (ravnica). Kad pada kiša, bude mnogo blata i nekoliko velikih kaljuga i potoka, preko kojih treba graditi mostove, koje je veoma lako načiniti; pješadija je ostala na pola puta u .....[3], gdje ima mala ravnica i jedan potok.

8. novembra sam otišao u Osijek (''Essek''). Maršp je u najmanju ruku toliko dug kao i jučeraqnji, ali vrlo lijepa hoda i put je dobar. Kad ne pada kiša, prolazi se svukuda. Put vodi uvijek kroza šumu. Pješadija je u Đakovu (''Jacovar''), te će u dva dnevna hoda (marša) doći ovamo, praveći iste marševe kao što ih je pravio na polasku u Brod.

Sarajevo, 24.VI. 1968.

S francuskog originala preveo
D.M. KORKUT, s.r.

3 Vjerovatno Gusa (DMK)